

мр Слободан ИЛИЈИЋ
истраживач-сарадник ИМПП

ПРАВНИ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГ УПРАВЉАЊА У ОСИГУРАЊУ СРБИЈЕ

Резиме

У раду су анализиране одредбе Закона о рачуноводству и ревизији, Закона о осигурању и Кодекса корпоративног управљања. То су важећи пројекти Републике Србије о интерној и екстерној ревизији у друштвима за осигурање. Закон о осигурању, као *lex specialis* у односу на Закон о рачуноводству и ревизији, обавезао је сва друштва за осигурање да организују интерну ревизију. Регионално истраживање обављено међу друштвима за осигурање из Словеније, Хрватске, Србије и БиХ указало је да је, поред интерне ревизије, у неким од ових држава засниван одбор за ревизију. У Кодексу корпоративног управљања уместо одбора користи се назив комисија за ревизију. Упркос различитих назива, обрађивачи истраживања су дошли до закључка да се при вршењу унутрашње контроле подударају надлежности ових тела, односно организационих делова друштва за осигурање. Из обрађених резултата истраживања може да се закључи да власници друштва за осигурање нису у потпуности прихватили законима предвиђен систем унутрашње контроле, како у виду интерне ревизије, тако у виду одбора за ревизију. Предложено је да се из Закона о рачуноводству и ревизији бришу неке речи као сувишне за остваривање улоге интерне ревизије. Препоручено је да се низ решења о интерној и екстерној ревизији из Кодекса корпоративног управљања угради у Закон о осигурању.

Кључне речи: интерна ревизија, екстерна ревизија, друштво за осигурање, корпоративно управљање.

I Уводне напомене

1. Наука корпоративног права¹ основано сматра да у систему унутрашње контроле корпорације постоји велики број отворених питања од значаја за примену у условима транзиције у Србији. Из тог круга питања изведен је логичан низ одговора – предлога како систем унутрашње контроле у корпоративном управљању примерити условима транзиције у Србији. Један од тих предлога гласио је, и то: да се за котиране компаније, све евентуално отворене компаније, тражи, по правилу, да имају три комитета² (за ревизију, за именовања и за награђивање). Статус сваког од три комитета може појединачно да буде репрезентант нивоа корпоративног управљања, али је овај рад одабрао статус комитета за ревизију, кога домаћи законодавац назива – интерна ревизија. У упоредном корпоративном праву поред термина комитет за ревизију користи се термин одбор за ревизију, а у домаћем корпоративном праву и термин комисија за ревизију, тако да се овај рад определио за законски термин. Сагледавање правних аспеката радног тела друштва за осигурање, односно интерне ревизије почиње од њеног места и улоге у систему унутрашње контроле. Са интерном ревизијом органски су повезани управа и надзорни одбор друштва за осигурање, као и екстерни ревизор, кога је изабрало друштво за осигурање. Из цитираних извора науке несумњиво је да је интерна ревизија вид трансмисије управе и надзорног одбора у систему унутрашње контроле, али да се од ње у тој трансмисији ипак очекује извештајни степен независности и самосталности у раду. Стога, предмет овог рада су правни односи интерне ревизије у систему унутрашње контроле по важећим законима и аутономном корпоративном праву Републике Србије.

2. На избор теме овог рада утицало је неколико фактора. Из важећих прописа Републике Србије у делатности осигурања произашло је, као прво, да се друштва за осигурање могу сврстати у специфичне компаније и то, по правилу, у отворене компаније. Други фактор се огледао у једном вредносном суду, тј. да ревизију у Србији не треба схватати, ни тумачити, као замену за бившу службу друштвеног књиговодства. Трећи фактор имао је у виду најновију светску кризу. Наиме, у светским размерама злоупотребе екстерног финансијског извештавања дуго су заобилазиле велике компаније за осигурање, али их је било у мањим компанијама за осигурање. У најновијој светској финансијској кризи

1 Мирко Васиљевић, „Системи корпоративног управљања у упоредном праву“, у: Мирко Васиљевић, Вук Радовић (уредници), *Корпоративно управљање – зборник радова*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2008, стр. 57–72.

2 Мирко Васиљевић, „Управљање акционарским друштвом – упоредна анализа (други део)“, *Евројско законодавство*, бр. 9–10/2004, стр. 81–86.

злоупотребе финансијског извештавања захватиле су највећег светски признатог осигуравача у свету и у САД (АИГ).³

II Законодавни режим ревизије у осигурању Србије

1. Закон о осигурању Републике Србије из 2004. године⁴ донет је пре Закона о привредним друштвима.⁵ На укупно шеснаест места (чланова) Закон о осигурању позивао се на закон којим се уређује правни положај предузећа. После дана ступања на снагу Закона о привредним друштвима, Закон о осигурању је више пута мењан и допуњаван,⁶ али никада (дословно) нису из њега брисане одредбе у којима се позивао и позива на – закон којим се уређује правни положај предузећа. Ово позивање на закон који је престао да важи и везаност за економски појам предузећа⁷ сведочи колико је Закон о осигурању удаљен од корпоративног управљања.

2. Закон о осигурању регулисао је у посебној глави делокрут полова интерне ревизије (чл. 135–141). Путем императивних норми законодавац је прописао да статут друштва за осигурање мора да предвиди да је интерна ревизија посебан организациони део у друштву и да је самостална и независна у свом раду. За ту независност и самосталност у раду законодавац је пружио следећу гаранције, и то: органи друштва и запослени у њему не смеју да спречавају, ограничавају или отежавају извештавање о налазима и проценама запослених у интерној ревизији. С једне стране, по изричитој законској одредби интерна ревизија непосредно одговара надзорном одбору друштва, а с друге стране предвиђено је да се рад интерне ревизије уређује правилником о раду интерне ревизије, који доноси управни одбор. Доносиоца тог правилника законодавац је обавезао да улогу интерне ревизије пропише у складу са начелима струке и праксом интерне ревизије, међународно признатим стандардима интерне ревизије⁸ и етичким принципима ин-

3 Упркос претходно поднете оставке, против Мориса Гринберга, бившег генералног директора АИГ-а, државни тужилац Елиот Спицер, државе Њујорк, подигао је оптужницу због кривичног дела фалсификата (вести из света по хрватском часопису за теорију и праксу осигурања *Осигурање*, бр. 4/2006, стр. 14).

4 *Службени гласник РС*, бр. 55/2004 од 21. маја 2004. године.

5 *Службени гласник РС*, бр. 125/2004 од 22. новембра 2004. године.

6 *Службени гласник РС*, бр. 55/2004, 70/2004 – исправка, 61/2005, 61/2005 – др. закон, 85/2005 – др. закон, 101/2007, 63/2009 – УС и 107/2009.

7 Мирко Васиљевић, *Корпоративно управљање – правни аспекти*, Београд, Правни факултет Универзитета у Београду и Профинвест, 2007, стр. 39–40.

8 У службеном тексту Предлога закона о осигурању није било прецизирано ко, када и где је донео међународно признате стандарде интерне ревизије и ко, када и где је

терне ревизије.⁹ Дакле, интерна ревизија одговора за рад и управи и надзорном одбору друштва.

3. Закон о осигурању регулисао је детаљно делокруг послова интерне ревизије (чл. 137, 138, 139, 140 и 141). Интерној ревизији законодавац је поверио да први задатак буде да стално и свеобухватно контролише активности из пословања друштва, као и да у тој контроли процењује адекватност и примену прописаних политика и процедура контроле ризика, затим рачуноводствене поступке и поузданост и ажурност финансијских и управљачких информација. Такође, законодавац је наложио интерној ревизији да припрема програм рада и годишњи план рада, које усваја надзорни одбор. Међутим, по указаној потреби надзорни одбор или управа друштва могу да наложе интерној ревизији да врши и појединачне ревизије. Најзад, ако интерна ревизија утврди да друштво у целини или управа друштва или поједини чланови управе или лица са посебним овлашћењима друштва не поступају у складу са правилима о управљању ризиком, те да прети великвидност или несолвентност или чак сигурност пословања, законодавац је прописао кратке рокове (у сатима) за дејствовање интерне ревизије према управи и надзорном одбору. У сваком случају, интерна ревизија је дужна да саставља и подноси шестомесечни и годишњи извештај истовремено надзорном одбору и управи друштва за осигурање. Управа друштва обавезана је законом да годишњи извештај интерне ревизије, заједно са мишљењем надзорног одбора, презентира скупштини друштва, као и извештај о мерама које су предузете поводом налаза интерне ревизије и надзорног одбора за отклањање уочених неправилности. Дакле, законодавац је интерној ревизији поверио да врши ревизорске и саветодавне услуге у вршењу унутрашње контроле у друштву за осигурање.

4. Закон о осигурању је прописао да свако друштво за осигурање мора да запосли најмање једно лице за обављање послова интерне ревизије. Чини се да је смисао овог решења био да у интерној ревизији буде број запослених сразмеран обиму рачуноводственог и уопште пословног система друштва за осигурање. Међутим, овом законском правилу је приговорено да је било потребно да се за интерног ревизи-

---

официјелно објавио на српском језику те стандарде. Мањи део одговора код Проф. др Петер Хаусер, Директор одељења за ревизију концерна Уника групе за Аустрију, „Измене у области интерне ревизије, контроле и осигурања и њихова међусобна условљеност“, *Зборник радова – „Европски џури“ љрава осигурања Србије љосебно љовора о осигурању*, Палић, 2008, стр. 54–61.

9 У службеном тексту Предлога закона о осигурању није било прецизирано ко, када и где је утврдио те принципе; ко, када и где је објавио официјелно те принципе на српском језику. Начелно о етичким принципима интерне ревизије у свету код Проф.др Петера Хаусера у реферату из претходне фусноте.

ра пропише стручна квалификација или професионално звање.¹⁰ Поред тога, законодавац је предвидео још неке рестрикције за интерног ревизора, и то: прво, да лице, које обавља послове интерне ревизије, не може да буде члан управе ни члан надзорног одбора друштва; друго, предвиђено је да запослени у интерној ревизији не може да обавља друге послове у друштву за осигурање, нити може да припрема акта и другу документацију која може да буде предмет разматрања интерне ревизије. За разлику од наведених решења, која су штитила независан статус интерне ревизије, упоредно право осигурања познаје и друкчије приступе овој регулативи. Примера ради, словеначки закон из материје осигурања је предвидео да интерна ревизија контролише начин обрачуна бонус-малус система код аутоосигурања у друштву за осигурање, као и друге попусте које је то друштво одобравало.¹¹

5. Делокруг екстерне ревизије у Закону о осигурању изложен је у шест чланова (чл. 196 до 201). Основно правило је гласило да се ревизија финансијских извештаја друштава за осигурање врши у складу са Законом о рачуноводству и ревизији, ако Законом о осигурању није друкчије уређено. Друкчије решење у Закону о осигурању у односу на Закон о рачуноводству и ревизији састојало се у овлашћењу Народне банке Србије (скраћено: НБС) да пропише садржину извештаја о обављеној ревизији финансијских извештаја друштава за осигурање. Преостале одредбе регулисале су троугао друштво за осигурање – екстерни ревизор – НБС. С једне стране, Закон о осигурању увео је обавезу за друштво за осигурање да о свом избору екстерног ревизора обавести НБС, а с друге стране, обавезу НБС да се у року од 15 дана од пријема обавештења о том избору изјасни, тј. да се сагласи или да се не сагласи са тим избором.¹² Међутим, у току вршења инспекцијског надзора над друштвима за осигурање, НБС је констатовала да је код седам друштава за осигурање исти екстерни ревизор дао позитивно мишљење о финансијским извештајима тих друштава, а да у тим друштвима позитивном ревизорском мишљењу није било места, што је условило, између осталог, да је НБС одузела дозволе за рад тим друштвима. По-

10 Катарина Иванчевић, „Интерна ревизија у друштвима за осигурање“, *Зборник радова „Осигурање у сусрет њроцесу њридуживања СЦГ ЕУ“*, Палић, 2006, стр. 301–319.

11 Бранко Чуш, „Нотрања ревизија резервациј за бонусе ин попусте“, *Зборник радова Словеначкој заваровалној здружења са 16. словеначких дана осигурања, одржаних 4–5. јуна 2009. у Порторожу*, Заваровалница Марибор д.д., Порторож, 2009, стр. 437–448.

12 Слободан Илијић, „Примена Закона о осигурању и развој тржишта осигурања“, приказ Округлог стола у Привредној комори Србије одржаног 25. маја 2005., „Осигурање“ Компаније „Дунав осигурање“ а.д.о., Београд, април-мај 2005, стр. 2.

том, средином 2005. године¹³ измењен је и допуњен Закон о осигурању. Измењеним законским решењима обавезано је друштво за осигурање да убудуће поведе више рачуна при избору екстерног ревизора, односно друштва су обавезана да у сваком поједином случају испитују стручну оспособљеност ревизора и истинитост и објективност његових раније датих извештаја.¹⁴ Управо ове нове одредбе представљале су специфичност законске регулативе о екстерној ревизији, али у тим одредбама се не регулише ко наведене радње треба да ради за рачун друштва за осигурање. Даљу законску специфичност регулативе екстерне ревизије представљале су одредбе о посебном поступку контроле НБС над вршењем екстерне ревизије у друштву за осигурање. Наиме, прописано је право НБС да при вршењу надзора над друштвом за осигурање разматра и исправност мишљења овлашћеног ревизора о финансиском стању тог друштва, па ако НБС посумња у исправност мишљења екстерног ревизора, НБС може да захтева проверу извештаја овлашћеног ревизора од стране овлашћеног ревизора кога она одреди. Ако се у поступку провере исправности мишљења овлашћеног ревизора од стране овлашћеног ревизора кога је одредила НБС потврди сумња у исправност мишљења овлашћеног ревизора, НБС сноси трошкове мишљења овлашћеног ревизора кога је одредила, а у супротном трошкове накнадне екстерне ревизије сносиће онај овлашћени ревизор који је први пут дао мишљење дотичном друштву за осигурање. У истом смеру НБС је добила овлашћење по Закону о осигурању да о нађеним неправилностима и пропустима у извештају о обављеној ревизији конкретног друштва за осигурање и с тим у вези о раду овлашћеног екстерног ревизора обавести надзорни одбор друштва, чији је ревизор вршио ту ревизију.

6. По мишљењу потписника овог рада, одредбе Закона о осигурању о интерној ревизији регулисале су статички интерну ревизију, тј. само у односу на надзорни одбор и управу друштва, али нема одредаба за случај да дође до стручних несугласица, чиме би се ефективно гарантовала самосталност и независност интерне ревизије. Такође, недостају законске одредбе у погледу правног односа и сарадње између интерне ревизије и екстерне ревизијом, као и одредбе о сарадњи интерне ревизије и актуара тог друштва. Данашња интерна ревизија води порекло од комитета за ревизију, а ти први комитети су били образовани управо у друштвима за осигурање и банкама у САД-у још 40-их година 20. века.¹⁵ Дакле,

13 Службени гласник РС, бр. 61/2005.

14 Детаљније у чланку: Слободан Илијић, „Прва ревизија Закона о осигурању“, *Ревизија за право осигурања*, бр. 1–2/2005, стр. 23–31.

15 Краћи историјски осврт видети у чланку: Немања Николић, „Комитет за ревизију и Сарбејнс-Оксли закон“, *Вокс јурис*, децембар 2009, стр. 195–209.

неопходно је Законом о осигурању регулисати различите модалитете остваривања система унутрашње контроле од стране управе друштва, а истовремено неопходно је предвидети у оквиру система унутрашње контроле друштва за осигурање да се успоставља узајамна и активна сарадња нарочито између интерне ревизије и екстерне ревизије.

III Интерна и екстерна ревизија у Закону о рачуноводству и ревизији

1. Закон о рачуноводству и ревизији¹⁶ (скраћено: Закон) је прописао посебан начин приступа НБС контроли пословања у друштвима за осигурање. Према изричитој одредби, друштво за осигурање, чији су оснивачи правна лица са седиштем у иностранству, дужно је на захтев НБС да обезбеди податке на основу којих се може сагледати пословање тог друштва. На тржишту осигурања у Србији има доста друштава за осигурање, чији су оснивачи правна лица са седиштем у иностранству. У Закону о осигурању (са свим каснијим изменама и допунама) нема такве или сличне законске одредбе за НБС кад планира да сагледава пословање друштва за осигурање, које су основала правна лица са седиштем у Србији. Дакле, по Закону НБС је дужна да поднесе захтев друштву за осигурање – ћерки иностраног осигураваача у Србији, ако планира да сагледава пословање у том друштву, а по истом Закону ако НБС намерава да сагледава пословање друштва за осигурање, које су основала правна лица из Србије, НБС није дужна да подноси никакав захтев том друштву ради обезбеђења података на основу којих се може сагледавати пословање.

2. Закон, као *lex generalis*, садржао је један обиман члан о интерној ревизији (чл. 29). Први став тог члана предвидео је правило по коме правно лице није обавезно да обезбеди интерну ревизију, а изузетно је обавезно само у случају да то предвиђа посебан закон. Један од посебних закона, који је предвидео да је организовање интерне ревизије обавезно јесте Закон о осигурању. Поводом овог законског правила примећено је у стручној литератури¹⁷ да је основни недостатак интерне ревизије управо то што њу врше запослени у правном лицу и што они треба независно и непристрасно да контролишу пословање управе правног лица, односно послодавца са којим закључују уговор о раду и од кога им зависи судбина у радном односу. Поред наведеног правила, у првом ставу тог члана утврђена је сврха интерне ревизије у том смислу да она

16 Службени гласник РС, бр. 40/2006 и 111/2009.

17 Милан Неговановић, „Појам и врсте ревизије“, *Радни односи и управљање*, Београд, бр. 5/2003, стр. 67–73.

испитује, оцењује и прати адекватност и ефикасност рачуноводственог система и система интерних контрола. Значај овако изражене сврхе интерне ревизије у Закону састоји се у томе што је прецизирано да је ревизија рачуноводствених исказа разлог постојања интерне ревизије, а да затим по важности долази њено учешће у систему унутрашње контроле. Истоветан став према ревизији рачуноводствених исказа постојао је на нашем тлу и раније, током прве Југославије, уз особен систем ревизије рачуноводствених исказа за поједине гране привреде.¹⁸

3. У другом ставу истог члана Закона о интерној ревизији разрађен је – појам система интерне контроле (чл. 29 ст. 2). Законски појам система интерне контроле обухватио је све процедуре и поступке које је руководство правног лица утврдило у циљу обезбеђења уредног и ефикасног пословања правног лица, придржавања утврђене политике руководства, очувања интегритета средстава, спречавања и откривања криминалних радњи и грешака, примене законских прописа, тачности и потпуности рачуноводствених евиденција, као и благовременог састављања поузданих финансијских информација. Другим речима, законски појам система интерне контроле је обухватио три функције ревизије: ревизију рачуноводствених исказа, ревизију пословања (оперативна ревизија) и ревизију подударности, али и један допунски елемент, који гласи: „спречавање и откривање криминалних радњи“. Дакле, према предмету и циљу испитивања¹⁹ законодавац је дефинисао наведене три функције ревизије, али је уз њих унео и један допунски елемент у речима: „спречавање и откривање криминалних радњи“.

4. Кроз систем унутрашње контроле друштва за осигурање интерна ревизија по Закону треба да врши наведене три функције. Допунски елемент у систему унутрашње контроле вероватно представља заостатак од раније концепције друштвене самозаштите у самоуправно удруженом раду. У правном поретку Србије постоји обавеза сваког грађанина и сваког запосленог да пријави кажњиво дело, од кривичног дела до повреде радне дужности у правном лицу, тако да спречавање и откривање криминалних радњи у сваком друштву за осигурање треба да врше и иначе врше надлежни, стручно квалификовани и специјализовани државни органи, а никако интерна ревизија. Стога, приликом једне од наредних измена и допуна у члану 29 став 2 Закона о рачуноводству и ревизији треба брисати речи „спречавање и откривање криминалних радњи“.

18 Никола Илијић, *Историја задруге код Срба*, Београд, Јавно предузеће Службени лист СРЈ, 1999, стр. 282 и др.

19 Види фусноту бр. 17.

IV Аутономно корпоративно право о односу интерне и екстерне ревизије

1. Ако будући предлагач закона из материје осигурања у Републици Србији буде тражио инспирацију како да регулише подручје унутрашње контроле друштава за осигурање у правцу добре праксе корпоративног управљања и у томе односе између интерне и екстерне ревизије у друштвима за осигурање, важеће аутономно корпоративно право у Републици Србији може да му понуди иницијална решења. Привредна комора Србије је крајем 2005. године донела Кодекс корпоративног управљања.²⁰ Реч је о савременом и аутентичном извору аутономног права,²¹ јер га је донео недржавни субјект. Кодекс корпоративног управљања (скраћено: Кодекс) је донет после ступања на снагу Закона о привредним друштвима. Он је конципиран по узору на препоруке Комисије ЕУ, начела ОЕЦД-а и општеприхваћене методе корпоративног управљања из упоредног права.²²

2. За тему овог рада кључне су одредбе треће главе Кодекса, у којој су, између осталог, регулисани управни одбор и његова радна тела. Међу радним телима Кодекс је направио разлику на тај начин што је утврдио да је обавезно образовање комисије за именовање и комисије за накнаде, док је образовање комисије за ревизију пожељно, али није обавезно. Кодексом је делокруг комисије за ревизију детаљно регулисан (чл. 224 до 234). Већину чланова комисије за ревизију треба да чине, по Кодексу, независни неизвршни чланови управног одбора, тако да се из реда тих чланова бира председник комисије. Предвиђено је у Кодексу да председник управног одбора не председава комисијом за ревизију. Питање стручности чланова комисије за ревизију Кодекс је регулисао на посебан начин, тј. утврдио је да најмање један члан ове комисије треба да буде стручњак за рачуноводство и финансије. Кодексом је предвиђено да комисија за ревизију остварује благовремен приступ свим информацијама, које су од значаја за ревизију, као и да је обавеза те комисије да одржава седнице најмање три пута годишње. Кодексом је утврђено и право и обавеза чланова комисије за ревизију да присуствују оним седницама управног одбора на којима се доносе одлуке у вези са финансијским извештавањем. Најзад, Кодекс је установио обавезу органа

20 Службени гласник РС, бр. 1/2006 од 9. јануара 2006. године.

21 Више о општем појму аутономног права код Будимир Кошутић, Драган Митровић, *Аутономно право*, Београд, Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Београду, 1996, стр. 7 и др.

22 Драган Вујисић, „Кодекс корпоративног управљања“, *Право и привреда*, бр. 5-8/2008, стр. 194-202.

за надзор друштва да комисији за ревизију доставља извештаје или изводе из извештаја о свом раду, са циљем да би комисија за ревизију могла да остварује делотворну контролу рада над тим органом друштва.

3. Кодекс је предвидео више конкретних задатака комисије за ревизију. Први задатак комисије за ревизију по Кодексу је био да та комисија припреми предлог за именоване или предлог за разрешење члана надзорног одбора друштва. Следећи задатак комисије по Кодексу је био да изнесе мишљење о кандидату за избор или за именоване екстерног ревизора, а у случају да се исти ревизор поново именује, комисија за ревизију треба да се изјасни и о том поновном именовану. Према Кодексу трећи задатак комисије би био да доставља управном одбору мишљење о уговору који се закључује са екстерним ревизором друштва.²³ Према Кодексу комисија за ревизију има обавезу да прати и испитује независност у раду екстерног ревизора, као и да проверава квалитет рада екстерног ревизора, што је четврти важан задатак те комисије. Као пети задатак комисије за ревизију, предвиђен у Кодексу, стоји овлашћење комисије да испитује све околности које могу или које несумњиво дају повода за отказ екстерног ревизора, као и да стим у вези препоручи, односно предложи мере за решење евентуалног проблема у односима са екстерним ревизором. Шести задатак комисије по Кодексу је био да комисија мора у свом привредном друштву да буде увек активна, како у односу на екстерну ревизију, тако и у односу на извршне директоре. У том правцу усмерен је и седми задатак комисије за ревизију у Кодексу, по коме је пожељно да комисија, с једне стране расправља важна питања са екстерним ревизијом и са извршним директорима, а с друге стране обавезан је екстерни ревизор да свој образложен извештај доставља комисији за ревизију, како би она могла да сагледа однос тог екстерног ревизора према друштву и повезаним друштвима. Осми задатак из Кодекса је обухватио обавезу комисије да се најмање два пута годишње састаје са екстерним ревизором и одбором за надзор друштва, ради расправљања питања у вези са ревизијом, али оба пута без присуства управног одбора.

4. Поред наведених задатака, Кодекс је предвидео и допунски задатак комисији за ревизију. Допунски задатак је био да комисија испитује

23 Напомиње се да мишљење о овом уговору може да има значајне материјалноправне последице по оштећеног. Ово стога што је важећим Законом о рачуноводству и ревизији предвиђено да се овлашћени ревизор обавезно осигурава од одговорности у корист трећих лица за штете причињене својом оценом финансијског извештаја клијента. Пошто наведеним важећим законом није прописана минимална сума обавезног осигурања екстерног ревизора, чињеница је да постојећи уговори о обавезном осигурању од професионалне одговорности ревизора садрже и ниске премије и ниске лимите осигурања од одговорности.

испуњеност критеријума за консолидовани извештај повезаних друштава.

5. Начин на који је Кодекс регулисао задатке комисије за ревизију, односно ралацију између интерне и екстерне ревизије, може да допринесе повећању интересовања за стицање звања овлашћеног интерног ревизора, ревизора и овлашћеног ревизора. Према подацима, изнетим у интервјуу генералног секретара Коморе овлашћених ревизора Србије Бошка Видаковића,²⁴ у првом кварталу 2009. године забележено је да се тој комори ради полагања испита пријавило 200 кандидата за звање овлашћеног ревизора и око стотинак кандидата за звање овлашћеног интерног ревизора. У интервјуу је констатовано да је у том тренутку у Србији било 35 привредних друштава овлашћених за екстерну ревизију са 122 овлашћена ревизора и 15 овлашћених интерних ревизора, што је оцењено као недовољно за потребе привреде Србије. Дакле, у Србији уопште, па према томе и у делатности осигурања, постоји оскудица у стручним кадровима са професионалним звањима у интерној и екстерној ревизији.

V Резултати једне регионалне анкете о корпоративном управљању у осигурању

1. У регионалној стручној јавности реализовано је истраживање о корпоративном управљању у друштвима за осигурање и то у периоду од децембра 2006. до марта 2007. године на простору Словеније, Хрватске, БиХ и Србије.²⁵ Према наводима анкетара у истраживању су коришћени метод упитника и анализа веб странице друштва за осигурање. У резултатима анкете било је истакнуто да је анализа веб страница вршена само за оне осигураваче, који су имали отворене службене веб странице. Организатор је послао упитнике у 55 друштава за осигурање, која су имали различите проценте учешћа на националним тржиштима осигурања. Одговорило је 15 друштава за осигурање, али су, по оцени анкетара, то била друштва са значајним учешћем на националним тржиштима осигурања. Ове две чињенице определиле су анкетаре у уверењу да су добили довољно репрезентативан узорак за утврђивање препорука и закључака.

2. Из обраде анкете за сврху овог раду могу да се истакну неки од општих података. На постављено питање анкетираним друштвима

24 Б. Думић, „Кредит тек после парафа ревизора“, *Политика* од 14. марта 2009, стр. 11.

25 Мирослав Мишкић, Радо Максимовић, „Истраживање достигнутог нивоа корпоративног управљања у осигуравајућим друштвима“, *Свијет осигурања*, бр. 6/2008, стр. 45–50.

о преовлађујућем капиталу при оснивању, обрада анкете је изнела податак да је највећи број друштава или 73% било у потпуном приватном власништву, затим податак да је 20% друштава било у претежном државном власништву, а свега 7% је било у потпуном државном власништву. Даље, из анализе анкетара произашло је да је код 80% анкетираних друштава постојао један или више деоничара (повезаних лица), који су држали у поседу више од 50% укупног броја деоница. Из ових података, по мишљењу обрађивача анкете, изведен је закључак да је власничка структура у друштвима за осигурање затворена и да је та структура условљавала смањен интерес за развијање корпоративног управљања.

3. По питању каква је структура управљачких тела међу анкетираним друштвимама за осигурање, обрађивачи анкете су указали да су у структури била заступљена три управљачка тела, и то: управни одбор, надзорни одбор и одбор за ревизију. Обрађивачи анкете су констатовали да су називи тих тела били различити, због пет различитих закона у четири државе, али да су им биле подударне надлежности. Обрађивачи анкете су констатовали да је најчешћи облик управљачког тела био управни одбор, док је надзорни одбор био заступљен у свим анкетираним друштвима. По налазу обрађивача анкете одбор за ревизију је био заступљен у 40% анкетираних друштава, односно 60% анкетираних друштава за осигурање није имало одбор за ревизију. По мишљењу потписника овог рада, из обраде анкете може да се закључи да већина анкетираних друштава за осигурање није имала одбор за ревизију. Међутим, обрађивачи анкете нису повезивали заступљеност одбора за ревизију у друштву за осигурање са питањем да ли је по закону односне државе било обавезно образовање одбора за ревизију у друштву за осигурање?

4. По питању у којој је мери била заступљена екстерна ревизија, обрађивачи анкете су били резолутни. Они су истакли да су сва анкетирани друштва навела да сваке године врше ревизију рачуноводствених исказа. Такав резултат је уврштен и у закључке овог истраживања. Обрађивачи анкете су истакли и да од свих анкетираних друштава чак 87% има веб страницу.

5. У односу на постојање интерне ревизије у друштвима за осигурање, обрађивачи анкете су истакли да је у 60% анкетираних друштава била организована интерна ревизија, односно да у 40% друштава за осигурање није била организована интерна ревизија.

VI Резиме уместо закључка

1. Интерна ревизија је различито регулисана у два важећа закона. Закон о рачуноводству и ревизији и Закон о осигурању се односе један

према другом као *lex generalis* према *lex specialis*-у у погледу регулативе интерне ревизије. Закон о рачуноводству и ревизији односи се на сва правна лица и предузетнике, што значи да се односи и на друштва за осигурање, а Закон о осигурању се односи само на друштва за осигурање. По Закону о рачуноводству и ревизији сва правна лица и предузетници, овде друштва за осигурање, неби била обавезна да организују интерну ревизију, као део организације тог правног лица. Међутим, по Закону о осигурању интерна ревизија је обавезни део организације друштва за осигурање и у том смислу тај закон је *lex specialis* у односу на Закон о рачуноводству и ревизији. У упоредном корпоративном праву уместо домаћег назива интерна ревизија може се сусрести назив комитет или одбор за ревизију и др. Сprovedено истраживање међу друштвима за осигурање из четири државе овог региона, Словенији, Хрватској, Србији и БиХ, указало је несумњиво да интерна ревизија у проценту од 40%, односно њена корпоративна алтернација, одбор за ревизију, у проценту од 60%, нису прихваћене од стране свих друштава за осигурање. Из резултата обраде тог регионалног истраживања могло је да се закључи да постојећој власничкој структури у друштвима за осигурање очигледно није одговарало остваривање система унутрашње контроле, без обзира да ли се тај систем појављивао у виду интерне ревизије или у виду одбора за ревизију.

2. По Закону о осигурању и по Закону о рачуноводству и ревизији интерна ревизија има три функције, и то: функцију ревизије финансијских извештаја, функцију ревизије пословања и функцију ревизије подударности. Поред те три функције, по члану 29 став 2 Закона о рачуноводству и ревизији интерна ревизија у правним лицима, укључујући и друштва за осигурање, има улогу самоуправне друштвене самозаштите, тј. улогу „спречавања и откривања криминалних радњи“. Стога, у једној од наредних измена и допуна Закона о рачуноводству и ревизији треба брисати речи „спречавање и откривање криминалних радњи“ (чл. 29 ст. 2).

3. Из Кодекса корпоративног управљања, као важећег извора аутономног корпоративног права у Републици Србији, треба преузети у Закон о осигурању она нормативноправна решења, која омогућавају остваривање узајамне, континуиране и активне сарадње између интерне ревизије и екстерне ревизије. То посебно важи за правне односе између интерне и екстерне контроле, који у Закону о осигурању нису предвиђени у континуитету. Суштински, однос између интерне и екстерне ревизије јесте однос стручњака за ревизију. Поред тога, потребно је допунити одредбе Закона о осигурању у материји интерне ревизије и тиме што би интерна ревизија обавезно сарађивала и са актуарима у друштву за осигурање.

Slobodan ILIJIĆ
Research Fellow, IMPP, Beograd

LEGAL ASPECTS OF CORPORATE GOVERNANCE IN INSURANCE OF SERBIA

Summary

*In this paper are analysed the articles of Accounting and Auditing Law, Insurance Law and Code of Corporate Governance. Those are valid regulations about internal and external auditing in the Republic of Serbia. The Insurance Law, concerned as *lex specialis* to the Accounting and Auditing Law, has obliged all the insurance companies to organize internal auditing. Regional research which was performed between the insurance companies in Slovenia, Croatia, Serbia and B&H pointed out that in some of these states exists the board of auditing aside internal auditing. In the Corporate Governance Code instead of term board is used term audit committee. Inspire of various terms research analysts came to the conclusion that during internal control jurisdictions of these bodies, organisation parts of insurance companies, coincide. From analysed research results it can be concluded that owners of the insurance companies have not completely accepted legally anticipated system of internal control, as in internal auditing so in committee of auditing. In this paper is suggested that some words should be removed from The Accounting and Auditing Law for being redundant to accomplishing the role of internal auditing. It is recommended to include a lot of articles from the Corporate Governance Code about internal and external auditing in the Insurance Law.*

Key words: *internal auditing, external auditing, insurance company, corporate governance.*